

Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen asiantuntijaryhmä 18. kokous 28.2.2017

Paikka: Opetus- ja kulttuuriministeriö, nh. Kalevala, Meritullinkatu 10

Aika: 10-12

Osallistujat:

Pirjo-Leena Forsström, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy (puheenjohtaja)

Juha Haataja, opetus- ja kulttuuriministeriö

~~Hilppa Gregow, Ilmatieteen laitos~~

Jyrki Hakapää, Suomen Akatemia

Konsta Happonen, Open Knowledge Finland ry

~~Jussi Heino, Tilastokeskus~~

Marianne Johnson, Tilastokeskus (Riku Louhimon sijaan)

Nina Hyvönen, Kansalliskirjasto

~~Keijo Hämäläinen, Helsingin yliopisto~~

Risto Kaikkonen, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

~~Anne Kauhanen-Simanainen, valtiovarainministeriö~~

Eeva Kaunismaa, opetus- ja kulttuuriministeriö

Minna Karvonen, opetus- ja kulttuuriministeriö

Jyrki Kettunen, Arcada

Helena Laaksonen, Tietoarkisto

Aila Louhelainen, Oulun yliopiston kirjasto

~~Riku Louhimo, Työterveyslaitos~~

Johanna Seppänen, Työterveyslaitos

~~Sanna Marttinen, LYNEX~~

Mikko Mönkkönen, Jyväskylän yliopisto

Sami Niinimäki, opetus- ja kulttuuriministeriö

Eeva Nyrövaara, Helsingin yliopisto

Marit Olander, valtioneuvoston kanslia

Soile Ollila, Tekes

Pekka Orponen, Aalto-yliopisto

Sari Räisänen, Kansalliskirjasto

Viveca Still, opetus- ja kulttuuriministeriö

Sihteeri Anne Björklund, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Vierailijat:

Jessica Parland-von Essen, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Ari Rouvari, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Liitteet:

- Liite 2: Edellisen kokouksen 30.11.2016 pöytäkirja
- Liite 3: Palvelukokonaisuuksien tavoitetila 2020 ja palvelukartan päivitys
- Liite 4: Avoimen tieteen ja tutkimuksen kyvykkyydet
- Liite 6: Oikeuksien hallinnan metatiedot (hyvät käytännöt)
- Liite 7: Toimintakulttuuriselvityksen kohdentaminen
- Liite 8: Hankkeen este- ja riskianalyysi

Asialista

1. Kokouksen avaus ja asialistan hyväksyminen
Puheenjohtaja Pirjo-Leena Forsström avasi kokouksen ja toivotti kaikki tervetulleiksi. Asialista hyväksyttiin muutoksitta.
2. Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen, Liite 2
Edellisen kokouksen pöytäkirja hyväksyttiin sellaisenaan.

Keskusteluasiat

3. Palvelukokonaisuuden tavoitetila 2020 ja palvelukartan päivitys (Ari Rouvari), Liite 3

Puheenjohtaja Pirjo-Leena Forsström taustoitti palvelukokonaisuuden tavoitetila 2020 -esitystä. Arkkitehtuurityön ja viitearkkitehtuurityön tavoitteena on, että pystyttäisiin löytämään vähän pidemmän aikavälin kehityseriaatteita. Tarkoituksena on yrittää koota näkemyksiä siitä, miten käyttäjät hyödyntävät palveluita ja mitä ajatellaan eri rooleista, kuten kirjastojen, tutkijoiden, organisaatioiden ja kansainvälisten tutkimustoimijoiden rooleista. Lisäksi tarkoituksena on keskustella siitä, millaisen avointa tiedettä tukevan palvelukokonaisuuden asiantuntijaryhmä kokisi parhaaksi.

Vanhempi sovellusasiantuntija Ari Rouvari (CSC) esitteli palvelukokonaisuuden 2020 tavoitetilan päivitetyn palvelukartan. Rouvarin mukaan arkkitehtuuri on tarkoitettu johtamisen ja palvelujen kehittämisen tueksi sekä keskustelun pohjaksi. Se on visuaalinen työkalu, jolla tuodaan eri näkökulmat kuvina ja prosesseina esille ja otetaan mukaan sellaiset näkökulmat kuin on tarpeen. Tarkoitus on antaa speksejä

ja näkymiä, jotta palveluita pystytään paremmin suunnittelemaan ja rakentamaan.

Rouvarin esittelemässä palvelukartassa palvelukokonaisuudet on jaettu viiteen prosessialueeseen: tutkimusprojektin hallintapalvelut, tutkimuksen tekemisen palvelut, tutkimuksen julkaisemisen palvelut, tutkimuksen saatavuuspalvelut ja tutkimuksen arvioinnin ja hyödyntämisen palvelut.

Tutkimusprojektin hallintapalvelut tarjoavat välineitä tutkimusaineiston hallinnan suunnitteluun, rahoituksen hakuun ja raportointiin sekä tutkimuslupien ja suostumusten hallintaan. Tutkimuksen tekemisen palvelut mahdollistavat tutkimusaineistojen käytön, jakamisen, prosessoinnin ja kuvailun sekä tutkimusmenetelmien käytön ja kuvailun sekä tutkimusyhteistyön. Tutkimuksen julkaisemisen palvelut mahdollistavat tieteellisten julkaisujen yhteiskirjoittamisen, tunnisteiden hallinnan, vertaisarvioinnin sekä julkaisujen, menetelmien ja tutkimusaineistojen julkaisemisen. Lisäksi palvelut mahdollistavat julkaisujen rinnakkaistallentamisen ja arkistoinnin sekä tutkimusaineistojen ja menetelmien avaamisen. Tutkimuksen saatavuuspalvelut mahdollistavat tutkimusaineiston haun sekä mahdollisesti aineiston käyttöön vaadittavien oikeuksien ja valtuutusten hakemisen ja myöntämisen sekä tutkimusaineistojen pikäaikaissaatavuuden. Tutkimuksen arvioinnin ja hyödyntämisen palvelut mahdollistavat tutkimuksen vaikuttavuuden ja laadunarvioinnin, julkaisujen tutkimuksen, kaupallistamisen sekä levittämisen ja viestinnän.

Palvelukartan uusi versio löytyy ATT-hankkeen wikistä osoitteesta: <https://wiki.eduuni.fi/display/att/Palvelukartta+2020+Versio+0.4+helmikuu2017>

Keskustelu:

Seuranneessa keskustelussa todettiin, että on tärkeitä selkiyttää eri toimijoiden työnjakoa ja yhteistyömalleja. Kyse on erityisesti siitä, miten organisaatiot haluavat, että prosessit ja palvelut omassa organisaatiossa näyttäytyvät. Todettiin myös, että kaikki mikä on helppokäyttöistä otetaan mielellään käyttöön, mutta korkeakoulut tahtovat tehdä omannäköisensä kokonaisuuden. Pällekkäisyyksiä (esim. kansallinen/kv) tulee välttää, mutta pitää mahdollistaa, että jokaisella on mahdollisuus hoitaa asiat hyvin.

Todettiin, että keskustelua palvelukokonaisuuden tavoitetilasta pitää käydä organisaatioiden kanssa. Asiantuntijaryhmän mielipide on, että

keskustelu tulee käydä vararehtoritasolla tai tutkimuksesta vastaavien henkilöiden tasolla. Asia tulee saada myös oikealla tasolla organisaatioiden strategioihin. Todettiin, että on tärkeää varmistaa, että näkymiä on erilaisia eri kohderyhmille samoin kuin kohdennettuja viestinnällisiä esityksiä eri tasojen kommunikaatioon, myös organisaation sisäiseen keskusteluun. Todettiin, että ATT-hankkeen puolella voisi miettiä tarkoituksenmukaisia viestinnällisiä ratkaisuja.

Puheenjohtaja Pirjo-Leena Forsström ja osallistujat kiittivät Ari Rouvaria hyvästä kokonaisuudesta ja esityksestä. Todettiin, että palvelukartassa asiat on hienosti hahmotettu ja se toimii erinomaisena keskustelun pohjana. Todettiin lisäksi, että tässä on hyvä edetä pala kerrallaan ja vaiheita kannattaa avata ja osa-alueita ottaa teemoittain keskusteluun.

Forsström muistutti vielä lopuksi asiantuntijaryhmälle lähetetystä Avoimen tieteen palvelumaailma 2020 –kyselystä, joka avattiin 21.2. ja johon on aikaa vastata 10.3. saakka. Avoimiin huomioihin toivottiin runsaasti palautetta: voimakkaita priorisointeja, mitä toivotaan ja miten asioiden pitäisi mennä. Tietoa kerätään päätöksien tueksi.

4. **Avoimen tieteen ja tutkimuksen kyvykkyudet**, (Pirjo-Leena Forsström), Liite 4

Pirjo-Leena Forsström esitteli ehdotuksen avoimen tieteen ja tutkimuksen kyvykkyyksistä. Kyvykkyydellä tarkoitetaan kykyä toimia tarkoituksenmukaisella tavalla hyödyntäen osaamistaan sekä resurssejaan strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Organisaatioiden, niin yritysten kuin julkisten organisaatioidenkin, kyvykkyuden nähdään koostuvan kolmesta osakokonaisuudesta: toimintamallit ja prosessit, henkilöstö ja osaaminen sekä tiedot ja järjestelmät.

Avoimen tieteen ja tutkimuksen kyvykkyudet on jaettu ehdotuksessa seuraaviin Tiekartan osa-alueisiin: tieteen ja tutkimuksen perusolemuksen vahvistaminen, avoimuuteen liittyvän osaamisen vahvistaminen, tutkimusprosessin kestävän perustan vahvistaminen, tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kasvattaminen.

Keskustelussa korostui, että tässä esityksessä tarkastelun kohteena on ylätasoinen kyvykkyysnäkökulma ja seuraavaksi kerraksi tuodaan esimerkki organisaatiotasoinen näkökulma (esim. FAIR-osaamiset). Organisaatiotasolla uuden omaksumisen kyvykkyudet ovat nyt kriittiset.

Pirjo-Leena Forsström kiitti palautteesta ja ehdotukseen tulleista täsmennyksistä.

5. **ATT/KDK – yhteistyön syventäminen.** (Juha Haataja)
Avoin tiede ja tutkimus (ATT)- ja Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK)–hankkeiden ohjausryhmien tapaamiset järjestetään keväällä ja syksyllä. Tapaamisten tavoitteena on pysyvän yhteisen toimintamallin löytäminen hankkeiden tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi.

KDK- ja ATT-hanke ovat synkronissa hankekauden päättymisen suhteen ja tarkoitus on jo ennen nykyisten hankekausien loppumista tiivistää yhteistyötä mm. arkkitehtuurityön osalta. Yhteisissä kokouksissa on tarkoitus työpajatyypillisesti pohdiskella mitä yhteisiä asioita hankkeilla on pidemmän aikavälin toiminnassa ja keskustella rooleista esimerkiksi palvelujen ja arkkitehtuurien osalta.

Yhteisiksi teemoiksi ehdotettiin mm. seuraavia aiheita: avoimuus, vaikuttavuus-näkökulma, miten kansalaiset pystyvät hyödyntämään kulttuuriperintöä ja tutkimuksen tuottamaa tietoa.

Keskustelu.

Seuranneessa keskustelussa todettiin, että suunnittelussa hyödyntäjän näkökulma pitää tuoda esiin paremmin, ketä ja miten tämä hyödyttää. Tulevaisuuden suunnittelun pitäisi olla vahvasti ja rohkeasti tulevaisuuteen painottunut, visionäärinen.

Todettiin myös, että on selvitettävä mikä on työnjako, miten voimme edistää tutkimusaineistojen hyödyntämistä ja varmistaa saatavuutta. Ehdotettiin, että yhteistyökokouksiin voisi viedä jo valmiita konkreettisia esimerkkejä.

Puheenjohtaja Pirjo-Leena Forsström kiitti keskustelusta ja totesi yhteenvetona, että on tärkeää pitää katse niin kauas eteen etteivät lähellä olevat esteet pelota.

Päätösasia:

6. **Oikeuksien hallinnan metatiedot** (hyvät käytännöt), (Jessica Parland-von Essen), Liite 6

Vanhempi koordinaattori Jessica Parland-von Essen (CSC) esitteli Avoin tiede ja tutkimus ja Kansallinen digitaalinen kirjasto –hankkeiden yhteiset suositukset hyväksi käytännöiksi siitä, miten käyttö- ja saatavuusehtoihin liittyvät tiedot tulisi dokumentoida aineistojen metatietoihin. Suositukset

hyviksi käytännöiksi on tarkoitettu tiedonhallinnan ammattilaisille ja järjestelmien suunnittelijoille. Selvitystä on ollut kirjoittamassa lähes 30 asiantuntijaa eri organisaatioista.

Selvitystyössä tavoitteena on ollut laatia suositus käyttöön ja muihin oikeuksiin ja rajoituksiin liittyvistä metatiedoista sekä ohjeistus käyttäjäystävälliseen ja koneluettavaan metatietokäyttöön. Lisäksi selvityksestä saadaan syötettä oikeuksien hallintaan ja tietomallityöhön.

Oikeuksien hallintaan liittyvät metatiedot –selvitys ja suositukset hyviksi käytännöiksi ovat luettavissa osoitteessa:
<https://www.doria.fi/handle/10024/133690>

Päätös: Asiantuntijaryhmä hyväksyi hyvät käytännöt esityksen mukaisesti. Puheenjohtaja ja osallistujat kiittivät Jessica Parland-von Essenä ja muita työryhmän työhön osallistuneita hyvästä työstä.

Tiedoksi

7. Toimintakulttuuriselvityksen kohdentaminen 2017, Liite 7 (Juha Haataja)

Vuonna 2016 tehdyssä selvitystyössä olivat mukana tutkimusrahoittajat Suomessa (Suomen Akatemia, Tekes, Koneen Säätiö), valitut eurooppalaiset tutkimusrahoittajat, korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja yliopistosairaalat.

Esitellyssä ehdotuksessa vuoden 2017 kypsyystasoanalyysi tehdään suppeampana kokonaisuutena tutkimusrahoittajille Suomessa (säätiöitä laajemmin mukaan) ja tutkimuslaitoksille.

Korkeakoulujen avoimen tieteen ja tutkimuksen edistymistä seurataan osana OKM:n ja korkeakoulujen välistä ohjausmenettelyä.

Opetusneuvos Juha Haatajan (OKM) mukaan tutkimuslaitokset ovat esittäneet toivomuksen, että toimintakulttuuriselvitys tehtäisiin uudelleen, jotta olennainen tieto tulisi esille. Vuonna 2018 katsotaan millä tavalla seuraavaksi tehdään. Tehdyt toimenpiteet tulevat arvioitavaksi.

8. **Hankkeen este- ja riskianalyysi**, Liite 8 (Pirjo-Leena Forsström)
Pirjo-Leena Forsström esitteli ATT-hankkeen vuoden 2017 riskienhallinnan tuloksia, joita on käyty laajasti läpi eri ryhmissä. ATT-strategiaryhmä käsitteli analyysin tuloksia kokouksessaan 14.2.

Tilannekuvaan on analysoitu vuoden 2016 toimintakulttuuriselvityksen tuloksia. Tutkimuksen toistettavuuden ja todennettavuuden keskeisimmiksi haasteiksi ja esteiksi nousivat laatuongelmat, juridiset ongelmat ja rahoituksen ja resursoinnin ongelmat. Kansainvälisten palveluiden otoksessa nousi esiin kirjavat toimintamallit aineistojen jatkokäytöstä ja saatavuudesta sopimisessa. Tästä syntyy monen tyyppisiä riskejä: poliittinen, taloudellinen, riippuvuus, keskeytysriskit jne. Kyselyn tietopohjan perusteella on päivitetty ATT-hankkeen uhka- ja riskianalyysi.

Seuranneessa keskustelussa todettiin, että eri ryhmät ja tieteenalat etenevät eri tahtia. Todettiin lisäksi, että ATT-hankkeen mahdollisuudet ovat rajalliset. Organisaatioilla on oma vastuu. Todettiin, että ATT-hankkeen loppumisen jälkeen pitäisi vielä olla joku foorumi, jossa keskustella esimerkiksi jalkauttamisesta. Korkeakouluissa on käynnistymässä suurisuuntainen avoimuuden toimenpiteiden edistäminen. Avoimen tieteen edistämiseen ollaan sitouduttu, mutta ei pitäisi syntyä tilanne, että ATT-arkkitehtuurisuunnittelu on päättymässä. Yksittäisen tutkijan näkökulmasta, ohjeistus on yliopistojen tehtävä.

Puheenjohtaja Pirjo-Leena Forsström totesi lopuksi, että keskustelussa esille tulleita asioita pyritään viemään hankkeessa eteenpäin ja yhteisiä ohjeita ja organisaatiota tukevia kokonaisuuksia kehitetään.

9. **EU Digital Single Market –kysely** (Sami Niinimäki)
(<https://ec.europa.eu/eusurvey/runner/European-Data-Economy-Consultation>)
Ylitarkastaja Sami Niinimäki (OKM) kertoi EU Digital Single Market –kyselystä, jolla haetaan näkemyksiä mm. Euroopan datavetoiseen talouteen. Tiedonanto on annettu 10.1. ja julkinen kuuleminen on auki huhtikuuhun saakka. Tarkoitus on poistaa datan liikkumisen esteitä. Vastaamiseen kannustetaan erityisesti tutkimuksen näkökulmasta.
10. **National Plan Open Science –hanke Alankomaissa** (Sami Niinimäki)
(<https://www.openscience.nl/en>)
Sami Niinimäki kertoi Alankomaiden National Plan Open Science –hankkeesta. Niinimäki totesi, että Alankomaat on avoimuudessa paljon Suomea edellä. Tehtäviä on säilytetty eri toimijoille ja hanke on hyvin

holistinen. Suomi mainitaan hyvässä valossa hankkeen raportissa Saksan ja Itävallan kanssa. Niinimäki totesi Alankomaiden hankkeen olevan ajatuksellisesti täydellinen malli. Tavoiteaikataulu National Plan Open Science –hankkeelle on 2020.

11. Muut mahdolliset asiat

ATT-hankkeen koulutuskoordinaattori Sari Räisänen Kansalliskirjastosta ilmoitti, että ATT-hanke ja Tietoarkisto järjestävät 5.4. Tutkimusaineistojen anonymisointi –seminaarin Tampereella. Lisätietoa osoitteessa:

http://www.fsd.uta.fi/fi/ajankohtaista/tapahtumat/Tutkimusaineistojen_anonymisointi_2017/

12. Vuoden 2017 kokousaikataulu

- ti 9.5. klo 10.00-12.00 (OKM, Kalevala)
- ti 26.9. klo 10.00-12.00 (OKM, Kalevala)
- pe 1.12. klo 10.00-12.00 (OKM, Kalevala)

13. Kokouksen päätös

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 12.00.